

FEMINISTICKÁ POLEMIKA MEZI IRIS MARION YOUNG A JUDITH BUTLER / MAREK HRUBEC

Předkládaný esej „Kritické poznámky k *Potížím s genderem*“ představuje inspirativní spor mezi dvěma výraznými osobnostmi feministického myšlení. Iris Marion Young, která byla dlouhá léta profesorkou na University of Chicago a členkou tamního Centra genderových studií, v něm vyjadřuje ocenění i kritické výhrady vůči koncepci, již Judith Butler formulovala ve své proslulé knize *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity* (1990).¹ Text je napsán ve čtenářsky atraktivní formě eseje, zároveň je však uspořádán do podoby soustavně se rozvíjejících argumentů, které přehledně vyjadřují předkládané stanovisko.

Publikace eseje mimo jiné dokládá přátelské vztahy, které Iris Young měla s českými kolegyněmi a kolegy. Předkládaný text je totiž archivním nálezem v soukromé knihovně, kterou si Iris Young dlouhodobě utvářela a před necelými třemi lety, v závěru svého života,² věnovala Centru globálních studií, společnému pracovišti Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy. Čtenářky a čtenáři nyní mohou přibližně dva tisíce jejích knih, včetně ručně psaných poznámek, studovat v knihovně Centra v rámci knihovny Filosofického ústavu AV ČR.³ Knihovna nabízí vhled do jejího díla a do analýz genderu a feminismu obecně. Připomíná také skutečnost, že Iris Young byla známa nejen jako uznávaná specialistka na genderová studia a feminismus, ale také jako významná osobnost politické a sociální teorie a filosofie uplynulého čtvrtstoletí.

S Iris Marion Young jsme měli příležitost setkat se v České republice osobně naposledy v květnu 2006 na každoroční mezinárodní konferenci *Philosophy and Social Science*, která se konala na půdě Akademie věd ČR ve vile Lanna. Na konferenci prezentovala jednu z hlavních přednášek na téma „Responsibility and Global Justice: A Social Connection Model“, jež byla také poslední přednáškou, kterou v životě pronesla.⁴ Zdůvodňovala v ní model globální spravedlnosti, který je založen na odpovědnosti za vzájemné – byť na první pohled nepříliš viditelné – provázání jednotlivců, kteří žijí v různých společnostech. V době globalizace jsou lidé v západním světě ve stále větší míře propojeni nejen mezi sebou, ale také s lidmi ve třetím světě, na jejichž levných výrobcích je náš životní standard závislý. Můžeme se zříci spoluodpovědnosti za mnohdy ubohé podmínky, v nichž pro nás tito lidé, zejména ženy, pracují? Iris Young odpovídá, že nemůžeme. Domnívá se, že bychom měli vzít v potaz odpovědnost za rozsáhlé strukturální nespravedlnosti v globálním měřítku.

Iris Young své argumenty formulovala v rámci svého rozvíjení kritické teorie společnosti, přičemž zároveň navazovala na dekonstruktivistickou a fenomenologickou tradici. Ve svých mezioborových rozborech feministických a politických otázek se zaměřovala především na teorii spravedl-

nosti a demokratickou teorii. Věnovala se vztahu většinové společnosti k menšinám, přičemž se koncentrovala na kritiku sexismu a rasismu. Rozpracovávala teorii sociálního uznání a ve svých rozborech politiky difference prosazovala koncepci multikulturního uspořádání společnosti. V posledních letech svého života se orientovala zejména na mezinárodní vztahy a globální spravedlnost.

Její práce byly přeloženy do více než dvaceti jazyků.⁵ Mám-li zde pro větší porozumění jejího předkládaného eseje připomenout některé její nejvlivnější knižní publikace, nesporně je třeba uvést *Justice and the Politics of Difference* (1990). Touto knihou, jež je předmětem studia v mnoha univerzitních kursech o genderu a feminismu, se Iris Young stala mezinárodně uznávanou autorkou. Kniha kritizuje převažující pojetí sociální spravedlnosti, které se zaměřuje téměř výhradně na distributivní spravedlnost a které spravedlnost pojímá z hlediska údajné nestrannosti a unifikovaného pojetí osoby. Tento reduktivní přístup ústí v koncepci homogenní veřejnosti založené na evropském, bělošském a mužském vzoru. Iris Young naproti tomu ve svém pojetí sociální spravedlnosti kladla důraz na skupiny obyvatelstva, jež jsou tímto deformovaným pojetím spravedlnosti poškozovány. Vyzdvihovala odlišnost neboli diferenci identity diskriminovaných skupin obyvatelstva a zdůvodňovala jejich nárok na inkluzi do demokratického rámce. Jádrem této argumentace je rekonceptualizace sociální spravedlnosti pomocí pojetí skupinově diferencované politiky, jež umožňuje participaci vyloučených skupin ve veřejném životě.

V knize *Intersecting Voices: Dilemmas of Gender, Political Philosophy and Policy* (1997) Iris Young rozvedla svoji teorii sociální spravedlnosti v oblasti genderu a pojetí žen jako sociální skupiny. Zaměřila se na otázky svobodných matek, sňatků osob stejného pohlaví, rodinné politiky, zkušenosti s ženským tělem a další podobná témata. Zároveň opět kladla důraz na pojmy difference a inkluze. Na tyto rozborry poté navázala ve své vlivné knize *Inclusion and Democracy* (2000), v níž je svou přesnou a jemnou argumentací dovedla do krystalické podoby. Analyzovala pluralitní podoby komunikace v rámci demokratického utváření politiky a poukázala také na meze deliberativní demokracie. Přitom zdůrazňovala význam sociálních a ekonomických interakcí pro celkové pojetí spravedlnosti. Své rozborry vztahovala rovněž k negativním rysům současné globální konstelace.⁶

V předkládaném eseji, který polemizuje s Judith Butler, vychází Iris Young ze svých výše uvedených úvah o politice a genderu, které mohou být chápány jako klíč k podrobnějšímu čtení publikovaného eseje. V této polemice se Iris Young zaměřuje na vztah feminismu ke třem druhům politiky, ke druhu reprezentativnímu, koaličnímu a kulturnímu

neboli dekonstruktivnímu. Přitom zkoumá, jakým způsobem ve své koncepci politiky Judith Butler pojímá veřejnost a zda příliš neinklinuje ke koncepci politiky avantgardistické a idealistické.

Na závěr bych se zmínil o tom, že každý rok na začátku zimního semestru Centrum genderových studií na University of Chicago pořádá přednášku *Iris Marion Young Distinguished Faculty Lecture*. Poslední z přednášek, „The Revolt of the Daughters: Matrophobia and 1960s Feminism“, proslavila letos v lednu prof. Christine Stansell. V této souvislosti bych vás rád pozval na seminář o Iris Marion Young, který připravujeme při příležitosti vydání „Kritických poznámek k *Potížím s genderem*“ také v České republice. Oddělení Gender & sociologie při Sociologickém ústavu AV ČR a Centrum globálních studií při AV ČR a UK jej společně uspořádají 14. ledna 2010.

Poznámky

1 Kniha je k dispozici také ve slovenském překladu Jany Juráňové pod názvem *Trampoty s rodem. Feminizmus a podryvanie identity*. 2003. Bratislava: Aspekt. Recenze v českém jazyce: Smejkalová-Strickland, J. 1992. „Potíže s rodem: drobné poznámky k jedné knize.“ *Filosofický časopis* 40 (5): 819–824.

2 Iris Young se musela vyrovnávat s těžkou nemocí a po roce a půl léčení v létě 2006 ve svých 57 letech podlehl následkům rakoviny.

3 Soupis daru z pozůstalosti po prof. Iris Marion Young je dostupný také na internetu: <http://knihovna.flu.cas.cz/cs/dary/2008/9/29/clanky/dary/>

4 Dopracovaná přednáška je nyní ve formě stati v českém jazyce publikována in Hrubec, M. a kol. 2008. *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*. Praha: Filosofia, ediční řada Filosofie a sociální vědy, 65–106. Nyní ve stejné ediční řadě připravuje Zuzana Uhde sborník vybraných textů Iris Young.

5 V českém jazyce jsou kromě výše uvedeného článku k dispozici ještě: Young, I. M. 2008. „Serialita genderu: úvahy nad ženami jako sociálním kolektivem.“ *Sociální studia*, č. 1: 121–142; Young, I. M. 1995. „Asymetrická reciprocita: O morální úctě, údivu a obohacené myšlence.“ *Aspekt*, č. 2–3: 30–37.

6 Z dalších knižních prací uveďme ještě: *Throwing Like a Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory* (1990); *On Female Body Experience: 'Throwing Like a Girl' and Other Essays* (2005); *Global Challenges: War, Self-Determination, and Responsibility for Justice* (2007).

KRITICKÉ POZNÁMKY K *POTÍŽÍM S GENDEREM* / IRIS MARION YOUNG

Kniha *Potíže s genderem* (*Gender Trouble*) si rychle a právem vydobyla odborné a veřejné uznání. Judith Butler v ní předvádí nápaditě dekonstrukce strukturalistických, psychoanalytických a feministických textů, stejně jako opozic, s nimiž se setkáváme v neakademickém feministickém diskursu. Dekonstruuje například protiklad mezi pohlavím a genderem, který je východiskem významné části současné feministické teorie a bádání, když argumentuje, že nekritické přijímání tohoto protikladu vede feministky k přehlížení skryté kompatibility mezi sexismem a heterosexismem.

Judith Butler si ve své knize nicméně klade vyšší ambice než napsat prvotřídní filosofické pojednání; kniha má být politická nebo má přinejmenším posloužit politickým cílům. V následujících odstavcích hodlám vznést několik kritických otázek ohledně politických aspirací jejího díla.

Své poznámky bych ráda uvedla citátem z jednoho pittsburského informačního bulletinu pro gaye a lesbické ženy: „Během druhého víkendu ženského michiganského hudebního festivalu si přinejmenším dva z mužů, kteří si pronajali byt nad lesbickou restaurací a barem Bloomer's (kde často vystupují lesbické hudební a divadelní soubory), vloupali do restaurace, kde zničili a ukradli téměř všechno, co jim přišlo pod ruku. Zničili zvukovou aparaturu, ukradli stereo-fonní zařízení, přerežali gumové hadice vedoucí od výčepu, odcizili lahve s alkoholem, které nestihli rozbít, vyprázdnili

hasící přístroje mezi potraviny uložené v mrazáku, čímž jejich převážnou část znehodnotili, ukradli drobné z pokladny a strčili do zapnutého mrazáku na hluboké zamrazování fotbalový míč. Pak je ale jejich inteligence doběhla. Zapálili hořáky plynového sporáku a vrátili se do pronajatého bytu. Dvojice byla obviněna z vandalismu. Muži nicméně unikli obvinění z pokusu o žhářství. Vandalismus takového rozsahu motivovaný genderovou zaujatostí přesvědčivě mluví ve prospěch přijetí návrhu zákona na potírání ‚zločinů motivovaných nenávistí‘ (*Hate Crimes bill*).“ (HB 1353)

Bloomer's je zároveň politická instituce a pohostinské a zábavní zařízení. Slouží jako materiální základna, jako jevištní prostor pro lesbická představení pořádaná jak profesionálními umělci, tak anonymními členkami lesbické komunity. V reakci na výše popsany projev násilné nenávisti mají lesby, gayové a jejich sympatizanti v Pittsburghu spoustu politické práce: musí dohlédnout na to, aby policie jednala rychle a efektivně, aby se obdobně zachoval i úřad okresního prokurátora, aby média o celé události referovala a aby o ní referovala pravdivě. Musí pořádat finanční sbírky mezi členy homosexuální komunity, lobbovat mezi zákonodárci atd. Jedině tak budou moci představení pokračovat.

Co přesně mám tedy na mysli, když mluvím o politice? Myslím tím veřejné vyjednávání hodnot, politických postojů, institucionálních pravidel, institucionálních struktur, pro-